

ÖSTERÄNGEN

Karta över skötselområden

ÖSTERÄNGEN

Område Ö1

BESKRIVNING

Nära Ängsstugans koloniområde vid Ängsullsstigen ligger en bergkulle som sluttar brant åt söder medan nordsluttningen är mer jämnt lutande. Berggrunden är på de flesta håll täckt av morän. På krönet finns ett par fina utsiktspunkter och en rastsoffa. Skogen är gles och i huvudsak bevuxen med 100-åriga tallar, men mot norr ökar andelen lövträd och i brynet mot koloniområdet en tätare vegetation med hägg och sälg. I backen finns också några grovstammiga hasselbestånd. Marken är bevuxen med smalbladiga gräs, under våren finns en del vitsippa och i brynet mot koloniområdet växer ett antal förvildade trädgårdsväxter och buskar, sannolikt spridda med trädgårdsavfall. Sådana växter är rysk blåstjärna, silverarv, armenisk pärlhyacint, vintergröna, äkta kaprifol, bergklint, påsk- och pingstlilja och syrén. Av vilda växter kan nämnas tjärblomster, skogsviol, stinksyska, getrams, stor blåklocka och slåtterfibbla, den senare rödlistad som NT (nära hotad). Bland insekter observerade i område är nötviveln rätt ovanlig men säkert förbisedd, enligt Artportalen bara rapporterad från 6 lokaler i länet.

NATURVÄRDEN

Gammalt tallbestånd, grov hassel och en delvis örtrik flora med inslag av slåtterfibbla, som är rödlistad. Fin utsikt från berget över strandängarna.

FÖRSLAG TILL SKÖTSEL

De täta häggbestånden i brynen bör gallras ur kraftigt. De stora sälgarna i brynen mot norr och väster bör lämnas då de är viktiga under tidig vår för humlor, fjärilar och andra pollinatörer. Död ved som finns eller bildas i backen bör få ligga kvar till gagn för arter som är beroende av död ved. De gamla tallarna bör få stå kvar och fortsätta åldras.

Område Ö2

BESKRIVNING

Intill vägen söder om område Ö1 finns en gräsmark som i nuläget slås. Vid brevlådorna står ett vackert bestånd av kardvädd, en ståtlig växt som förvildats från odlade exemplar. Gräsmarken gränsar till ett vassområde.

NATURVÄRDEN

Bestånd av kardvädd i väggkant. Slätterhävdad gräsmark.

FÖRSLAG TILL SKÖTSEL

Området bör skötas som idag med slätter. Beståndet av kardvädd lämnas orört. Om växten tenderar att sprida sig i omgivningarna bör man sätta in bekämpning. Risken är liten då arten inte är så invasiv i Sörmland som den, främst söderut, ibland kan vara.

Område Ö3

BESKRIVNING

Längs Tjuvholmsvägen finns några villatomter. Mellan dessa och vägen finns ett bryn med en relativt artrik växtlighet. Bland noterade arter märks sumpmåra, stubbtåg, backblålocka, midsommarblomster, gökärt och skogsviol.

NATURVÄRDEN

Artrikt skogsbryn.

FÖRSLAG TILL SKÖTSEL

I gräsmarken mot vägen bör slåtter ske, bland annat för att förhindra att lövsly får fäste i vägbrynet. Så sker redan idag, men det är viktigt att kontinuiteten behålls.

Område Ö4

BESKRIVNING

Väster om vägen till Ängsstugans sommarkafé finns en bergknalle samt bestånd av stora granar och tallar mot vägen och några mindre busksnår. Kring tomten finns ett kärrområde bevuxet med vass och älggräs. Här växer en del högrörter som strandlysing, fackelblomster och svärdsliilja, men det mesta av en tidigare strandängsvegetation är dränkt i ett vasshav där ingenting annat växer.

NATURVÄRDEN

Låga naturvärden men efter skötsel potential till en mer artrik biotop.

FÖRSLAG TILL SKÖTSEL

Granarna är genom sin storlek och skugg effekt ett hot mot såväl vegetationen som säkerheten kring närliggande hus och bör tas bort. Tallarna kan stå kvar för att bevara karaktären av barrträdsbevuxen kulle. Ungt sly bör tas bort närmast vägen, medan hassel och bärande taggbuskar tills vidare kan lämnas. Nyponbuskarna är intressanta för pollinerande insekter och bärätande fåglar. Markvegetationen bör trimmas tillsammans med angränsande älggräskärr (mot kaféet).

Område Ö5

BESKRIVNING

Mot Rödsvingelstigen finns en gräsmark som slås och efterbetas med kreatur. Området är stängslat fram till vägen. I gräsmarken ligger en gräsbevuxen dunge med enar, hägg och ett par berghällar. Denna dunge har inte slåttrats. Här växer en delvis örtrik flora med midsommarblomster, backlök, humleblomster, skogsklöver, tre arter daggkåpor, däribland ängsdaggkåpa, och gulmåra, vitmåra och käringtand.

NATURVÄRDEN

Artrik ängsvegetation i och i nära anslutning till dungen.

FÖRSLAG TILL SKÖTSEL

Om syftet är att betesdjur vid efterbetet även ska hålla efter vegetationen i dungen, bör kontroll visa att så sker, annars bör även denna slås tidigare på sommaren, så vegetationen blir avbetad och de vackra enarna framträder.

Område Ö6

BESKRIVNING

Mellan Rödsvingelstigen och Timotejstigen finns en fuktig högtäng med dominerande älggräs. Centralt står en stor dubbelgran. I en svacka mellan tomterna, österut mot Timotejstigen, öppnar sig ett hav av älggräs omgivet av häggsnår. Mot Tuvtåtelstigen finns ett mindre vassbestånd. I brynen mot Tjuvholmsvägen växer björk, tall, en och hassel. Området utgör en igenvuxen betesmark, som med tiden blivit svårframkomlig.

NATURVÄRDEN

Högtäng av intresse för pollinerande insekter. Värdet bedöms dock öka efter en tid av regelbunden slåtter, då växt- och djurlivet blir mer artrikt och varierat.

FÖRSLAG TILL SKÖTSEL

Hela området bör slås och all slyvegetation jämnas med marken. Den stora granen bör tas bort och riset fraktas bort. Detta ökar möjligheten att på sikt få en mer varierad flora, ett rikare växt- och djurliv och en trevligare landskapsbild utmed vägarna och stigen.

Område Ö7

BESKRIVNING

Vid vägen till Ängsstugans sommarkafé finns ett igenvuxet strandängsområde som i stora delar domineras av högorter, där älggräset dominerar stort. En klippt stig går söderut mot stranden. Närmast stranden finns en ängsglänta med en artrik flora med bland annat blodrot, blåtåtel, darrgräs, hirsstarr, sumpmåra, kärrsilja, och gökblomster. I den manshöga vassen står några exemplar av den sällsynta storskräppan, som är en hybrid mellan vattenskräppa och hästskräppa. Mot Tjuvholmsvägen i nordöst finns några traddungar med hägg, rönn och björk och nära Timotejstigen en tät, närmast ogenomtränglig lövdunge med ask, rönn och måbär.

NATURVÄRDEN

I nuläget är naturvärdet främst kopplat till älggrässets korta blomningsperiod, då blommorna attraherar mängder av pollinerande insekter. Några fläckar i avsaknad av högorter äger en rik och varierad flora med bland annat blodrot, blåtåtel, darrgräs, förgätmigej, gökblomster och kärrsilja. Sannolikt finns en potential att skapa en rik och varierad flora över hela området.

FÖRSLAG TILL SKÖTSEL

Älggräshavet må vara vackert när det blommar, men högorrtsvegetationen är bara ett förstadium till en total igenväxning med al och hägg, så som skett i andra delar i trakten. Därför föreslås här en kraftig decimering av högörtängarna genom slätter i den omfattning resurserna tillåter. På längre sikt vore det optimalt med betesdjur från vägen och ända ut till havet, men problemet är att djuren inte är så förtjusta i älggräs vilket kräver stödutfodring och stängsling långt ut i viken. Om prioritering måste göras är det viktigt att de delar av området där sly börjat etableras tas i första hand.

I nordost mot Tjuvholmsvägen bör en röjning göras av det täta buskskiktet, framför allt hägg och rönn. Den stora granen närmast vägen bör avverkas. Spara den gamla enen, två av björkarna och den vidkroniga tallen. Nära Timotejstigen bör endast den stora asken, de stora björkarna och enstaka måbärsbuskar sparas – resten bör tas bort inklusive alla unga askar i marknivå.

Område Ö8

BESKRIVNING

Vid Timotejstigen mot Tjuvholmsvägen finns ett tätt lövskogsbestånd med ett tätt och snårigt buskskikt av hägg samt högt gräs och älggräs i markvegetationen. Frödigheten i detta igenväxningsområde gör det mycket svårt att komma fram. Marken är näringsrik och förutom nämnda arter växer här även röda vinbär, jordreva, måbär, nyponrosor och hassel. I sydöstra delen finns ett fint björkbestånd och bara glest med buskar. Här under björkarna växer bland annat oxel, hassel, druvfläder, glansros och måbär. Längs Timotejstigen finns på västra sidan fina björkar och täta slånsnår. Vid Timotejstigens slut finns en artrik flora med olika mållor, förvildade trädgårdsväxter och ängsväxter. Intressanta arter är blåmålla, rödmålla, gurkört, opievallmo, rosenmalva, foderlost, purpurklätt, vitpil, piggstarr, prästkraige, rågvallmo och rönnspirea.

NATURVÄRDEN

Värderna ligger främst i de stora träderna, medan igenväxningen i busk- och fältskiktet sannolikt utarmat en tidigare mer artrik vegetation. Miljön vid Tjuvholmsvägens slut har dock en artrikare flora gynnad av mekaniska störningar i markskiktet och skötsel.

FÖRSLAG TILL SKÖTSEL

Skogspartiet behöver en ordentlig genomröjning för att på nytt skapa en grässvål med en mer ljuskrävande växtlighet. Det finns i området stora fina tallar, bland annat en mäktig dubbeltall, och diametern på träden är 60 – 70 cm i brösthöjd. Lövträden i det täta lundområdet är inte mer än 30 år gamla och utgör en igenväxningsgeneration – alla dessa bör tas bort. Däremot är det värdefullt att spara de äldre björkarna närmast vägen liksom en buskformig rönn viktig för fåglar och insekter. På Timotejstigens västra sida bör de vackra björkarna frihuggas och slånbuskarna glesas ur eller röjas bort. Det är viktigt att göra gallringen i ett par omgångar för att minska risken för röjningsgödslings effekter.

Område Ö9

BESKRIVNING

Gräsmark med enstaka björkar. Välskött bryn mot betesmarkerna i norr. Skötseln sker i privat regi.

NATURVÄRDEN

En del ängsväxter, t.ex. käringtand (bilden), uppträder på den välskötta ytan.

FÖRSLAG TILL SKÖTSEL

Ingen utöver den som redan sker.

Område Ö10

BESKRIVNING

Norr om stugorna på berget finns en bred brynzon mot betesmarkerna. I brynet växer enstaka tallar, björkar och aspar. I övrigt är marken starkt igenväxt av hägg, aspsly och nyponsnår samt högväxta gräs och örter, främst älggräs. I den relativt artrika floran växer bland annat hässlebrodd, svinrot, humleblomster, getrams, blodrot och rödblära.

NATURVÄRDEN

Äldre björkar, tallar och aspar samt delar av en artrik och utvecklingsbar flora. Goda förutsättningar för att skapa ett rikt insektsliv i brynet mellan ett berg och en öppen betesmark.

FÖRSLAG TILL SKÖTSEL

Inledningsvis bör alla unga träd och buskar samt all sly tas bort. Då framhävs också de stora träden och de praktfulla enarna i brynet samtidigt som området återfår en tidigare hagmarkskaraktär. Därefter bör marken hävdas med bete eller slåtter. En idé är att flytta betesstängslet mot bergkanten, så att betesdjuren kan gå ända in på tomtgränserna, vilket minskar behovet av ett framtida årligt underhåll. Det är viktigt att göra gallringen i ett par omgångar för att minska risken för röjningsgödslings effekter.

Område Ö11

BESKRIVNING

Nära Ängsstugans café finns en blandskog med alar, grova granar och tallar, fina rönnar och enstaka askar. Vegetationen är lundartad, mot stranden i söder alltmer präglad av markens näringsrikedom. Bland buskar i lundområdet märks druvfläder, måbär, olvon, hägg, äkta fläder, snöbär och getapel. En upptrampad stig går från caféets parkeringsplats ned mot stranden.

NATURVÄRDEN

Blandskog med grova barrträd och ett artrikt buskskikt.

FÖRSLAG TILL SKÖTSEL

Lundområdet bör lämnas intakt då vegetationen fungerar som vindskydd för sommarcaféet. Hävdgynnad flora saknas, varför det bedöms onödigt att skapa en betesmark här. Granarna och tallarna är bland de grövsta i det undersökta området. Deras ålder och kondition kan på sikt utgöra en säkerhetsrisk för omkringliggande byggnader och parkeringsplats.

SKÖTSEL – GENERELLA PRINCIPER

Följande råd är delvis av generell natur och kan fungera som ledstjärnor i arbetet med att skapa fina miljöer i det aktuella området.

Undvik att ta bort allt på en gång! Det är ofta bättre med successiva röjningar, speciellt i betesmarker där igenväxningen gått långt. Det gynnar djur- och växtlivet. Kraftiga röjningar leder också till kraftig gödslingsseffekt eftersom rötterna i marken bryts ner och blir till näring.

En bra hagmarksröjning, i området för att skapa ytor av hagmarkskaraktär, ger en varierad struktur med helt öppna ytor, fristående träd och grupper av träd och buskar. Man kan utgå från befintliga öppna partier/gläntor och utvidga dem, eller skapa nya.

Bärande träd och buskar

Buskar och träd som blommar och ger bär kallas "bärande", t.ex. rönn, sötkörsbär, vildapel, nypon, slån, hagtorn och sälg. Pollinerande insekter är en nyckelgrupp i ekosystemet som behöver blommande buskar och träd för att samla nektar. Bären fyller våra frysar eller blir fågelmat om vintern. Vissa buskar, som slån och nypon, kan dock vara väldigt expansiva och behöver då hållas efter så att de inte skuggar ut markfloran. Spridda buskage är dock bara positivt för florans mångfald och frösättning visar ny forskning. Där röjning av buskskiktet föreslås – spara gärna litet nyponbuskar!

Klibbal

Var försiktig med röjning av al i betesmarker eftersom de skjuter stubbskott och betesdjuren inte gillar bladen. Med ringbarkning av träden undviks stubbskott men det kan ta upp till 5 år eller mer innan träden dör och kan fällas. Stubbfräsning är det bästa alternativet, men kostsamt. Högstubbar på 1 - 1,5 meter, där skottbildningen på stammen kapas efter något år och hela stubben tas bort efter ytterligare några år, minskar uppslagen. Kapa annars stubbarna så nära marken som möjligt så underlättas kommande slyröjningar. I områden där det inte kommer att gå betesdjur och som kommer att skötas med manuella röjningar är det bra att tänka på kommande skötselarbete. Avverkning av askog kommer ge ett mödosamt arbete under lång tid då stubbskotten snart skjuter i höjden. Om man bedömer att det blir svårt att klara arbetsinsatsen är det bättre att låta alarna stå kvar, kanske gallras ur, för att på sikt få fram en askog. Vid avverkning av stubbskottsbildande träd som al och björk är det ofta bra att göra ett kryss med motorsågen i själva stubben, då röta lättare går ned i veden, vilket hämmar bildningen av nya skott.

Asp

Aspar bör snarare ringbarkas än sågas ned. Friska, medelålders träd brukar ge de värsta uppslagen. Ringbarkning innebär att barken skalas av runt stammen på en fläck av 15-20 cm och ska göras nedanför den nederst sittande grenen. Genom ringbarkningen störs näringstransporten till trädets krona, varefter träden dör. Ringbarkning bör ske vid savningen på våren. Äldre aspar är viktiga för den biologiska mångfalden och bör lämnas kvar och utvecklas till gamla träd.

Älggräs

Älggräset hör till de s.k. högörterna och expanderar starkt då fuktiga betesmarker lämnas att växa igen. Den förökar sig med krypande jordstammar, vilka brer ut sig i alla riktningar. I fuktigare partier kan älggräs bilda stora bestånd vilket leder till att den tidigare grässvålen luckras upp. I området, särskilt på Enholmen och kring sommarkaféet, bildar älggräset vidsträckta bestånd. Älggräs betas gärna av får och getter. Nöt och häst äter inte älggräs men deras tramp kan störa tillväxten. Dock ger

sig djuren inte gärna ut i älggräshaven och trampar eftersom det inte finns någonting att äta där. Älggräset är bara konkurrenskraftigt under orörda förhållanden och den missgynnas av att upprepade gånger bli av med sin bladmassa. Bäst är att slå av älggräset med slitande redskap innan blomningen, d.v.s. i juni, när plantorna är 3 – 5 dm höga, upprepa sedan en gång under växtsäsongen och fortsätt så under flera år. Om man låter får och inte minst getter beta på de älggräsbevuxna ytorna försvinner älggräset snabbare, om man inte har denna möjlighet, måste slåtter av älggräs ske under lång tid. Viktigt är också att efter slåttern ta bort så mycket som möjligt av vegetationen. Det gynnar frögroning av arter som man vill ska ersätta älggräset och öka variationen i växttäcket, samtidigt som man för bort kväve från marken. Om det inte finns resurser för detta är det bättre att satsa helhjärtat på några områden och släppa de övriga. Ett visst inslag av älggräs är inte negativt för mångfalden. Trots att det är en igenväxningsart visar nutida forskning att arten korrelerar positivt med en hög artrikedom i fuktiga slåtter- och betesmarker.

Tidpunkt för röjning

Bästa tiden för huggning och röjning av träd såväl buskar som sly är på vintern när det är tjäle i marken. Ett alternativ är hösten om marken är torr eftersom påverkan på djurlivet minimeras och risken för körskador är liten. Betesdjur kan då släppas in tidigt på våren för att hålla efter oönskad vegetation. Röjning av återväxten av buskar och sly görs med fördel på högsommaren när löven är utslagna och växtens förråd av näring finns ovan jord. Tänk dock på att många fåglar är känsliga för störning under försommaren. Alla åtgärder i skog och lövdungar bör därför undvikas under fåglarnas häckningsäsong.

Planering vid röjningsinsatser

Om man anlitar entreprenörer för röjningen måste man försäkra sig om att de tar hänsyn till natur- och kulturvärden. Allra bäst är att snitsla det som ska lämnas kvar. Det är över huvud taget bra att planera ett område innan röjning, markera de träd och buskar som ska vara kvar, planera fällningsriktningar och körvägar för maskiner som ska åka ut och in i ett område. I vissa områden där grova träd avverkas, kan det vara en stor fördel för den biologiska mångfalden att vissa träd efter fällning får ligga kvar och bli substrat och föda för olika organismer som lavar, mossor, insekter och svampar. Det finns mycket ont om s.k. grov, död ved på Tjuvholmen, Enholmen och Österängen och det är önskvärt att man tänker på detta vid skötseln. Att låta en del träd ligga kvar på marken är också resursbesparande och man kan då lägga tiden på andra, mer angelägna insatser.

Ordförklaringar

Biotop = Ett stycke natur med typisk artsammansättning, t.ex. aspskog, mosse, skogsbryn, hållmark

Brunjordsstruktur = en mark med hög näringsomsättning av maskar och andra djur så att urlakning förhindras.

Buskskikt = Den del av vegetationen som består av buskar

Död ved = Delar av träd och buskar som inte längre lever men som finns kvar i naturen, t.ex. kullfallna träd, grenar och kvistar.

Eklåga = Fallen ekstam som ligger på marken och som är död.

Flerskiktat bryn = Bryn med buskar och träd i olika skikt.

Fotosyntes = Den process som innebär att träd producerar socker och syre av solljus, koldioxid och vatten.

Fältskikt = Den del av växtligheten som domineras av gräs och örter, i regel under 1 – 1,5 meters höjd.

Gallbildning = Utväxt på blad, kvistar och grenar hos växter som resultat av angrepp från insekter, svampar, kvalster m.m.

Gradient = Glidande skala

Grässvål = En tät sammanhängande matta av rötter och gräs/örter bildad i betade/slåttrade gräsmarker.

Halvgräs = En växtgrupp med gräslänkande arter, t.ex. starr, säv, ag och ull.

Hävdad = En mark som är betad och/eller slåttrad/trimrad.

Hävdgynnad = Arter som är vanligare på hävdade marker.

Igenväxningssuccession = En kedja av händelser i växttäckets då en tidigare öppen mark småningom övergår i skog.

Invasiv = används om arter som inte hör till områdets flora men som kommit in med människan och riskerar att breda ut sig i naturen och konkurrera ut inhemska växtarter.

Lund = Sluten lövskog med dominans av gräs och örter.

Lövtäkt = Avskärning av lövbevuxna kvistar och grenar till vinterfoder för boskapsdjur.

Morän = En jordart med en osorterad blandning av olika partiklar, vilken uppstått genom att inlandsisen under sin färd krossat delar av det underliggande berget.

Ohävdad = Sägs om mark som inte betats eller slåttrats under en tid och som börjar växa igen.

Primärsuccession = Det första steget i en vegetationsförändring, t.ex. vid en igenväxning.

Nyckelbiotop = En bit skog med höga naturvärden som innehåller eller förväntas innehålla rödlistade arter. Nyckelbiotoper registreras hos Skogsstyrelsen.

Refugiekaraktär = Vegetation som bildar rester eller kvarlevor från en tidigare mer utbredd vegetationstyp.

Rundhäll = Berghäll som slipats av havets vågor och som sedan frilagts av landhöjningen.

Rödlistad art = Art som är hotad eller är nära att bli det och som är förtecknad i en lista av rödlistade arter.

Sedimentär bergart = Bergart som bildats genom att vittringsmaterial från andra bergarter sedimenteras och pressas samman under tryck.

Signalart = Art som enligt Skogsstyrelsen talar om att det i ett område där en sådan förekommer även kan finnas rödlistade arter. Används i huvudsak för att identifiera skyddsvärda skogsmiljöer.